

KİŞİ ADLARI ÜZERİNE DİLBİLİMSEL BİR ÇALIŞMA (AĞRI İLİ ÖRNEĞİ)

Mehrali CALP*

Özet

Kişi adlarının kullanımı gerek kişi gerekse toplum ve kamu yönetimi bakımından önemli bir işleve sahiptir. Adlar, kişiye kimlik kazandırmakta, toplum kültürünü korumakta; kamu yönetiminin kişilerle olan ilişkisini sürdürmesine hizmet etmektedir. Bu çalışmanın amacı, ülke geneli ile Ağrı ilinde en çok kullanılan kişi adlarının köken olarak benzerlik ve farklılıklarını belirlemek ve onları dilbilimsel özellikleri açısından incelemektir. Araştırma, tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır. Veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye genelinde en çok kullanılan 51 erkek, 70 kadın adı ile Ağrı il merkezinde en çok kullanılan 66 erkek ve 68 kadın adı olmak üzere toplam 255 ad incelenmiştir. Çalışma sonunda Ağrı ilinde kullanılan adlar ile Türkiye genelinde tercih edilen adlar arasında büyük ölçüde benzerlik olduğu; ancak son yıllardaki siyasi hareketler kapsamında ortaya çıkan etnik aidiyete bağlı olarak az da olsa bir farklılaşma belirmeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağrı ili, kişi adı, simgeleştirme, dilbilim, kişi adları bilimi.

A LINGUISTIC STUDY ON PERSON NAMES (AN EXAMPLE OF AĞRI PROVINCE)

Abstract

The using of person name has an important function in terms of persons, society and public administration. Names gain an identity to individuals, protect the culture of society; and serve public administration in maintaining relationship with individuals. The purpose of this study is to determine etymologically similarities and differences between the most commonly used person names in the province of Agri and across the country; is to analyze them in terms of linguistic characteristics. The study is a descriptive study based on screening model. Data were collected through document review. In the study, 255 names have been totally examined, including most commonly used 51 boys and 70 girls name in Turkey, and 66 boys and 68 girls name mostly used in the province center of Agri. It can be said that there is a great similarity between the names used in Agri province and the most preferred names in Turkey, but context of political movements in recent years, some differences have begun to appear due to emerging belonging to ethnic.

Keywords: Agri province, name, symbolization, linguistic, anthroponomy.

* Yrd. Doç. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, mehralicalp@hotmail.com

Giriş

İnsanın sosyal ilişkilerdeki yerini belirleyen, toplum yaşamını düzene sokan dildir. “Dil bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. Dil insan, toplum, insan ve toplumdaki ayrı düşünülemez olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur” (Aksan, 1987).

Ad çalışmalarının önemli alanlarından biri *onomastik*dir. Yunanca *onomastikos*’tan gelir; (onoma=ad) adla ilgili demektir, adların kökeni ve anlamları ile uğraşan dilbilim dalıdır. Onomastik, dilbiliminin özel isimleri inceleyen bir dalıdır. Özel alanlarla ilgili sözcüklerin kaynaklarını ve biçim özelliklerini ele alan, kişi ve yer adlarının kökenlerini, yayılımlarını, anlamlarını, kavram ilişkilerini, biçim ve anlatım özelliklerini inceleyen bilim dalı onomastiktir. Onomastikçiler arasında, dilin tüm sözcüklerinin özel isimlerden türediğini iddia edenler bile var. (<http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/onomastik>) Kişi adları olarak bilinen *antroponomi* ise ad biliminin önemli bir dalıdır. Kişi adları bilimi içerisinde göbek adı, ad, soyadı, takma adlar ve unvanlar gibi ad türleri girmektedir (Sarıtaş, 2009).

Ad kullanımı her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da sosyal, kültürel ve hukuki bir işleve sahiptir. Kişilere bir taraftan bir kimlik kazandıran öte yandan toplumun diğer üyeleriyle çeşitli sosyal ve kültürel ilişkileri sürdürme imkânı sağlayan ad kullanımı, bireylere hukuki ve sosyal bir statü de kazandırmaktadır. Bu durum, gerek kişiler arası ilişkilerde gerekse kişiler ile kamu arasındaki ilişkilerde teşhis ve tanımlamayı sağlamakta; toplum hayatında doğabilecek anlaşmazlık ve karışıklıkları önlenmektedir.

“Seslerin özel birleşimi olan adlar, tek bir kişinin, hayvanın, yerin ya da nesnenin kişisel tasarımcısı olarak iş görür” (Anderson, 1997, s. 2). İster kişi tarafından edinilmiş olsun ister aile, toplum ya da kamu tarafından verilmiş olsun adlar, kullanıcıyı tanımlamakta ve ona sosyokültürel ve hukukî bir statü sağlamaktadır. Bu yönüyle adlar, kişiyi sıradan bir varlık olmaktan çıkarıp toplumun bir üyesi yapmaktadır.

“İnsanlar arasında iletişim aracı olan dil simgelerine gösterge adı verilir. Bu göstergeler, saymaca (keyfi) bir nitelik taşır; anlamları doğal bir bağlantıdan kaynaklanmayıp toplumsal bir anlaşmadan, bireyler arasında üstü kapalı bir uzlaşmadan doğar” (Culler, 2000, s. 57-58). Dilbilim açısından adlar, *gösterileni* biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve entelektüel bir varlık olan bir *göstergedir*. Yani her kişi adı, onu kullanan bireyi temsil etmektedir. Simgeleştirme,

yani olaylara, hareketlere, biçimlere, anlam kazandırma, onlara tutarlı bir düzen içinde, kendilerinden başka şeyleri ifade etme yeteneği insana has bir davranıştır.

“Dilbilimde, göstereni gösterilenle birleştiren bağ nedensizdir” (Vardar, 1998, s. 111). Nitekim Saussure’a göre “dil, ayrı ayrı kavramların karşılığı olan farklı göstergelerden oluşan bir işaretler sistemidir ve adlandırmayı keyfi olarak yapar. Bir başka ifadeyle biçim ve mana arasındaki ilişki, doğal benzerliğe göre değil, kabul edişe göre temellenir. Üzerine oturduğumuz şey sandalye diye adlandırılır; fakat pekâlâ wab yahut punce diye başka bir şeyle de adlandırılabilir” (Culler, 2000, s. 121).

Adlar, toplumdaki sosyokültürel değişim ve eğilimi yansıtan önemli göstergelerden biridir. Varlıklar, bir dili kullananların bilinmeyen dönemlere ait bir sözleşmesine, bir ön kabulüne göre adlandırılmış olmakla birlikte kişilere ad koymada farklı bir durum söz konusudur. Ad koymada önceden kabul edilmiş sözcükler, süregelen geleneğin içinden özel olarak seçilerek kullanılmaktadırlar.

“Kişi adları, insanın kültürel ve bireysel kimliğini yansıtmalarının yanında, insanoğlunu belirli kılarak kargaşayı, karışıklığı, yanılma ve yanlışlığı önler, kişiler arası ilişkileri düzenler” (Örnek, 2000). “Kişi adları dil sosyolojisi açısından incelendiğinde bir toplumda veya grupta sosyokültürel süreç ve yapıların anlaşılmasına yardımcı olur” (Çelik, 2005).

Kişi adları, sözlük anlamları yanında ontolojik bir değere de sahiptir. Bu bakımdan adlar toplumun bilinçaltı mekanizmalarının dışı vurumudur. Adlar, toplumun maşeri vicdanının tecelli ettiği bir ayna hükmündedir. “Bir dönem içinde aynı dili kullanan, aynı kültür potasında yoğrulmuş sosyal bir grubun umut ve ideallerinin yansımasını adlarda görmek mümkündür. Bu nedenle, “yeryüzünde ad verme olgusundan yoksun tek bir topluluk ve toplum görmek mümkün değildir” (Acıpayamlı, 1992, s. 1).

Ad verme süreci gibi ad olacak sözcüklerin seçimi de kültürden kültüre, devirden devire farklılık göstermektedir. Kişi adları, buldukları bölgenin coğrafyasından, tarihinden, inançlarından ve ana babaların dünya görüşlerinden izler taşır. “Ad verme eylemi, milletlerin sahip oldukları değerler sistemine göre farklılıklar gösterir. Örneğin, Cahiliye döneminde, çocuklarını putların huzurunda adlandıran Araplar, aynı eylemi İslamî dönemde çocuğun kulağına ezan ve kamet okuyarak, akîka kurbanı keserek yapmışlardır” (Çağmar 2003, s. 105; Kurul, 1998, s. 332).

“Kişi adları, Türk kültür tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Örneğin, Yakutlar'da çocuğa küçüklüğünde verilen ad, gerçek ad sayılmaz, gerçek ad yay çekip, ok attıktan sonra verilirdi. Yakutların bu âdeti Oğuzlarda da görülmektedir” (İnan, 1972, s. 173; Sakaoğlu, 2001; Sarıtaş, 2009, s. 423). Dede Korkut Destanî Hikâyelerinden Dirse Han Oğlu Boğaç Han, Kam Büre Beğ Oğlu Bamsı Beyrek destanlarında anlatıldığı gibi “bir çocuğun ad alması için, önemli bir iş yapması veya bir kahramanlık göstermesi gerektiği anlatılmaktadır” (Gökyay, 2007, s. 28, 60, 62).

Adları dil bilimi, tarih, coğrafya, halk bilimi, sosyoloji ve kültürel antropoloji açısından incelemek mümkündür. Ad bilimi, soyut ve somut varlıkların adını ele alıp inceleyen bir bilim dalıdır. *Onomastik*, özel alanlarla ilgili sözcüklerin kaynaklarını ve biçim özelliklerini ele alan, kişi ve yer adlarının kökenlerini, yayılımlarını, anlamlarını, kavram ilişkilerini, biçim ve anlatım özelliklerini inceleyen bilim dalıdır. “Onomastik özel adlar bilimi anlamına gelen bir kelimedir. Onomastik biliminin kişi adlarını konu alan bölümüne antroponimi (atroponymie), ad, verilmektedir” (Kurt, 1992, s. 169).

Sözcük türleri içinde adlar, önemli işlevlere sahiptir. Özellikle *kişi adlarının* bu hususta ayrı bir yeri vardır. Çünkü dilin anlatım yapısının temelinde yapılan bir *iş*, bir de *işi yapan*, *eden* bulunur ki adlar, anlatımın olmazsa olmaz öğelerindedir. Gramer birimi olarak adlar, dilde bir yandan canlı-cansız birçok nesneyi karşılarken, öte yandan canlıların bir kısmı olan kişiler için de kullanılırlar.

Kişi adları, sahip oldukları ontolojik değer bakımından sadece sözlük yardımıyla açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Matushansky'ye (2008, s. 573-627) göre bir kişi adının anlamı, sadece seslerin dizilimi değildir ve morfolojik tahliller yoluyla bazı kişi adları üzerinde çalışmak gerekebilir. Adlar sadece sözlük anlamlarıyla sınırlı olmayıp sözlük anlamları yanında içinde buldukları kültürün bu adlara yüklediği zengin çağrışımları da bünyesinde barındırırlar. Buradan adların, kelime anlamları yanında derin ve köklü dinî, millî, tarihî ya da mitolojik anlamlara da sahip olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada genelde Türkiye, özelde Ağrı ilinde konulan adlar sosyal, kültürel ve dilbilimsel bağlamda incelenmiştir.

Amaç

Çalışmanın amacı, Ağrı ilinde en çok kullanılan adları tespit etmek, söz konusu bu adları dilbilimsel açıdan tahlil etmek ve tercih edilen kişi adlarındaki sosyokültürel değer ve

motifleri belirlemektedir. Araştırmanın diğer bir amacı ise Ağrı ilinde kullanılan adlar ile Türkiye genelinde tercih edilen adlar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek; Türkiye evreni içinde Ağrı ilinde ad koyma eğilimini görmektir.

YÖNTEM

Model

Araştırma, tarama modeline dayalı betimsel bir çalışmadır. Veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen kavram, olgu ya da olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Bu makalede Ağrı'da kullanılan adlar yapısal (morfolojik), köken (etimolojik), anlamsal (semantik) ve kültürel açıdan tahlil edilmiştir.

Çalışma Evreni

Çalışma kapsamında Türkiye genelinde en çok kullanılan 51 erkek, 70 kadın adı ile Ağrı il merkezinde en çok kullanılan 66 erkek ve 68 kadın adı olmak üzere toplam 255 ad incelenmiştir. Bu adlar Tablo 1 ve Tablo 3'te topluca sunulmuştur.

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ile yapılan yazışma sonunda 1970-2000 yılları arası için onar yıllık, 2001-2012 yılları arası için her yıl ayrı ayrı kadın ve erkek ad istatistikleri temin edilmiştir. Ayrıca araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumundan Türkiye genelinde en çok kullanılan kadın ve erkek adlarının listesi istenmiştir. TÜİK adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) verilerine göre doğum tarihi bazında 1950-2010 yılları arasında Türkiye'de en çok kullanılan 100 kadın ve erkek adının listesini göndermiştir. http://tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1331 Karşılaştırmada denklik olması açısından 1950-1970 yılları arasında kullanılan adlar araştırma kapsamına alınmamıştır.

Adlar nüfus cüzdanında yazıldığı şekliyle alınmış; herhangi bir değiştirme veya ayırıtırma işlemi yapılmamıştır. Tuba-Tuğba, Emre-Yunus Emre, Muhammed-Muhammet, Muhammed Emin-Muhammed gibi adların her biri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Türkiye geneli ve Ağrı ilinde en çok kullanılan adların dilbilimsel yapı, köken ve anlam bakımından tahliliyle ilgili uzman görüşüne başvurulmuştur. Diğer kaynaklar yanında kişi adlarının köken ve anlamı büyük ölçüde TDK Kişi Adları Sözlüğü'nden elde edilmiştir.

Çalışmaya, bu görüş ve önerilerden alınan geribildirimler ışığında son şekli verilmiştir.

Osman	11	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ramazan	10	12	15	16	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-	-	-
Serdar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Serhat	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-
Serkan	-	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Süleyman	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uğur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Umut	-	-	-	-	-	13	13	20	-	-	-	-	-	18
Yaşar	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yiğit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	9
Yunus	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Emre	-	-	-	-	-	-	17	14	18	-	20	18	19	19
Yusuf	14	17	13	4	3	2	1	1	1	2	1	1	1	1

Tablo 1'den Ahmet, Mehmet, Mustafa, Yusuf, Hüseyin, İbrahim, Ali ve Ömer adlarının 1970-2012 yılları arasında ad sıralamasında her yıl en çok konan ilk 20'de yer aldıkları görülmektedir. Mehmet adının Türkiye genelinde 2008 ve 2009 yılları hariç, hep ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir. Mehmet adını Mustafa ve Ahmet adları izlemektedir. Yusuf adı özellikle 1970'lerde Türkiye genelinde 14. ve 17. sıralarda konan ad iken, 2003'ten sonra en çok konan erkek adı olmuştur. Bu adlardan 5'i peygamber ismi olup 3'ü Hz. Muhammed'e ait (Ahmet, Mehmet, Mustafa); 2'si halife (Ali, Ömer), 1'i ise ehl-i beytten biri olan Hüseyin'dir. Ortak özellikleri dinî nitelikli oluşlarıdır.

Tabloya göre Abdullah, Âdem, Emrah, Gökhan, Hakan ve Serkan adları 1980-1989 yılları arasında ilk 20'de yer alırken daha sonraki yıllarda ilk 20 ad arasında yer almamıştır. Alperen adı 1970'lerden itibaren Türkiye'de en çok konan ilk 20 ad arasında yer almazken 2009'da en çok konan 20. Ad olmuştur. Tabloya göre Arda adı 2005 yılına kadar ilk 20 ad sıralamasına girememiş, ancak 2005 ve sonrasında Türkiye'de en çok konan ilk beş ad arasında yer almıştır.

Tablo 2: Ağrı İli 1970-2012 Yılları Arası En Çok Kullanılan İlk 20 Erkek Adı

Adlar	1970-79	1980-89	1990-99	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Abdullah	17	15	19	20	18	16	15	16	18	16	13	8	11	10	13	14
Abdulsamet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	-	-
Âdem	20	5	3	3	5	5	5	6	6	6	7	10	14	12	20	16
Ahmet	2	3	6	10	9	10	11	11	12	13	9	16	9	18	14	9
Ali	12	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Arda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	15	-	-
Ayhan	9	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Azat	-	-	-	-	-	-	-	14	14	8	17	13	-	-	-	-
Baran	-	-	-	-	-	-	20	18	9	4	5	4	4	4	5	8
Barış	-	-	-	-	-	-	17	20	19	-	-	-	-	-	-	-

Bedirhan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-
Berat	-	-	-	-	-	-	19	-	17	5	4	3	3	3	3	1
Bülent	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bünyamin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-
Caner	-	-	-	-	-	-	-	-	15	14	16	15	-	-	-	-
Cengiz	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çetin	11	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Emir	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	8
Emirhan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	12
Emrah	-	-	5	7	7	8	12	10	15	19	-	-	-	-	-	-
Enes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	19	16	19
Ercan	10	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Erhan	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Erkan	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eyüp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-
Fatih	-	-	17	17	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ferhat	-	-	15	11	12	9	7	8	7	13	18	-	-	-	-	-
Fırat	-	-	-	12	13	14	13	12	13	12	20	-	10	20	19	-
Furkan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	17	12	-	17	-
Gökhan	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hakan	-	14	12	16	15	15	16	16	-	-	-	-	-	-	-	-
Hamza	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	14
Harun	-	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hasan	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
İbrahim	7	7	7	8	8	7	6	5	8	6	8	9	8	7	8	7
İslam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-
İsmail	18	19	-	-	-	19	-	-	-	-	19	18	-	-	-	-
Kenan	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mehmet	1	1	2	2	3	4	4	4	4	5	6	10	17	-	-	-
Mert	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	12	-
Metin	5	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Miraç	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	9	7	4
Muhammed	-	-	8	6	4	3	2	3	2	1	1	1	1	1	1	2
Muhammed Ali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	7
Muhammed Emin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18
Muhammed Emir	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
Muhammet	-	-	-	20	17	20	-	-	-	-	-	-	13	-	-	-
Murat	3	2	4	5	6	6	9	5	5	10	14	16	19	-	-	-
Mustafa	4	4	9	13	11	13	14	15	16	7	11	7	7	8	10	6
Nihat	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Orhan	8	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Osman	-	-	-	-	-	-	-	17	-	20	-	-	-	-	-	-
Ömer	-	8	1	1	1	1	1	2	3	3	3	5	5	6	4	5
Ramazan	20	12	13	15	16	17	16	19	20	-	-	-	-	-	-	-
Rıdvan	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Samet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	6	6	5	6	10
Serhat	-	-	-	14	14	12	8	9	11	9	16	14	19	13	18	17

Serkan	-	-	-	-	-	18	18	13	16	15	-	-	-	-	-	-
Sinan			14	18	19	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-
Yakup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-	-	-	-	-
Yasin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	15	11	18	17	17	11
Yılmaz	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yunus	-	-	11	9	10	11	10	7	10	11	12	12	-	-	-	-
Yunus Emre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19		14	12	13
Yusuf	19	17	10	4	2	2	3	1	1	2	2	2	2	2	2	3
Yusuf İslam	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20

Tablo 2'ye göre Ağrı ilinde *Ahmet*, *Mustafa*, *İbrahim*, *Âdem*, *Abdullah* ve *Yusuf* adları 1970-2012 yılları arasındaki tüm yıllarda en çok konan ilk 20 ad sıralamasında yer almıştır. *Ahmet* ve *İbrahim* adları Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı ilinde de her yıl en çok konan ilk 20 ad arasındadır. *Mehmet* adı Türkiye genelinde her yıl en çok konan ilk 4 ad sıralamasında yer alırken Ağrı ilinde 2008'de 10, 2009'da 17. sıralara gerilemiştir. Sonraki 3 yılda ise ilk 20 arasında yer almamıştır. Özellikle 2007 yılından sonra *Berat* ve *Muhammed* adları Ağrı ilinde ilk üç sırada yer alırken, Türkiye genelinde de 6 ve 7. sıralarda yer almıştır.

Tablo 1 ve Tablo 2 karşılaştırıldığında *Baran* Türkiye genelinde sadece 2006 yılında ilk 20 ad sıralamasında yer almışken Ağrı ilinde 2003-2012 yılları arasındaki her yıl ilk 20 ad sırasına dâhil olmuştur.

Abdulsamet, *Azat*, *Barış*, *Bedirhan*, *Bülent*, *Bünyamin*, *Cengiz*, *Çetin*, *Emir*, *Ercan*, *Erhan*, *Eyüp*, *Ferhat*, *Fırat*, *İslam*, *Kenan*, *Miraç*, *Rıdvan*, *Orhan*, *Sinan*, *Yakup*, *Yasin*, *Yılmaz*, *Yunus* ve *Yusuf İslam* adları Ağrı ilinde değişik yıllarda ilk 20 isim sıralamasında yer alırken, Türkiye genelinde ilk 20 sıralamasına girmemiştir. *Alperen*, *Batuhan*, *Burak*, *Efe*, *Emre*, *Eren*, *Halil*, *Hüseyin*, *Kerem*, *Oğuzhan*, *Onur*, *Serdar*, *Uğur*, *Umut*, *Yaşar* ve *Yiğit* isimleri ise Türkiye genelinde değişik yıllarda ilk 20 ad sıralamasında yer alırken, Ağrı ilinde en çok kullanılan ilk 20 ad sıralamasına girmemiştir.

Tablo 3: Türkiye Geneli 1970-2010 Yılları Arası En Çok Kullanılan İlk 20 Kadın Adı

Adlar	1970-79	1980-89	1990-99	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Aleyna	-	-	-	15	16	16	15	14	14	-	-	-	-	-
Aynur	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aysel	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ayşe	2	2	8	7	8	7	10	9	13	14	17	16		16
Ayten	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Azra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Berfin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	-

Azra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Berfin	-	-	-	-	-	-	-	20	5	6	4	2	1	2	4	3
Berivan	-	-	-	-	-	-	15	3	6	10	14	20	-	-	-	-
Büşra	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	17	9	7	14	18	-
Ceylan	-	-	13	7	7	11	7	9	15	-	-	-	-	-	-	-
Çiğdem	-	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Derya	-	-	15	9	15	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dilan	-	-	18	6	5	6	9	5	3	4	6	11	15	-	-	-
Dilek	-	13	14	15	10	13	14	18	18	-	-	-	-	-	-	-
Ebru	-	-	20	9	13	9	8	8	12	-	-	-	-	-	-	-
Ecrin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	13
Edanur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	-	12	8	14	20
Elanur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	20	19
Elif	-	15	3	3	4	5	5	7	7	3	3	3	3	4	2	2
Emine	10	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Esmâ	-	-	-	-	-	19	-	14	14	15	18	19	17	-	-	-
Esmanur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	17	11	11	10	11
Esra	-	-	12	5	8	4	4	6	8	8	9	15	18	-	-	-
Evin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	12	12	12
Fatma	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	5	5	7	8	8
Filiz	6	5	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ganze	-	-	-	16	19	10	18	-	16	13	-	18	9	15	-	-
Gülten	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halime	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hanım	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hatice	5	4	11	12	17	16	13	-	-	19	19	-	-	-	-	-
Havin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	19
Havva	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Havvanur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	9
Helin	-	-	-	-	-	-	-	-	12	9	8	8	16	13	-	18
Hiranur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10	10	9	6
Hülya	12	8	7	20	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kader	-	-	-	14	12	7	11	13	13	20	-	-	-	-	-	-
Leyla	-	19	8	13	12	17	17	16	17	-	-	-	-	-	-	-
Medine	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	10	8	6	7	15
Melek	-	-	-	-	-	-	12	-	-	-	-	15	14	20	19	17
Merve	-	-	-	20	16	14	19	-	20	-	10	14	17	16	-	-
Meryem	-	-	-	-	-	-	-	-	19	18	15	13	-	-	-	15
Nehir	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Nisanur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	15	14
Nuran	16	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nurcan	20	14	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nurten	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özlem	-	6	5	11	14	17	-	17	-	-	-	-	-	-	-	-
Pınar	-	16	17	13	20	20	-	19	-	-	-	-	-	-	-	-
Rabia	-	-	-	8	6	4	6	11	9	5	5	4	4	5	6	5
Rojda	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	13	19	-	-

Rojin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	16	-	15	-	-	-
Semanur	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-
Semra	-	9	4	19	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sevda	-	12	10	13	11	-	16	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sevim	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sibel	-	-	9	10	9	8	10	10	11	14	-	-	-	-	-	-	-
Songül	4	3	16	17	20	15	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sümeyye	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	18
Türkân	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yağmur	-	-	-	-	-	-	-	-	20	12	12	6	6	3	5	4	
Yıldız	3	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zehra	-	-	-	18	14	12	13	12	10		11	16	12	14	13	16	
Zeynep	13	10	6	4	2	2	2	2	1	1	1	1	2	1	1	1	
Zilan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	-	-	-	-	-

Tablo 4'ten *Ayşe, Elif, Fatma, Rabia* ve *Zeynep* adlarının birkaç istisna hariç hemen her yıl Ağrı ilinde en çok konan ilk 20 ad sıralamasında yer aldığı görölmektedir. *Fatma* ve *Zeynep* adları Türkiye genelinde olduğu gibi Ağrı ilinde de en çok konan ilk 20 ad arasındadır.

Tablo 4'e göre *Arzu, Ayfer, Aynur, Aysel, Ayten, Emine, Gülten, Halime, Hanım, Nuran, Nurcan, Nurten, Sevim, Semra, Türkân* ve *Yıldız* adlarının Ağrı ilinde 1970-1999 tarihleri arasında en çok tercih edilen adlar arasında yer aldığı, ancak 2000'den sonra ilk 20 isim sıralamasına girmediği görölmektedir, *Asmin, Azra, Ecrin, Evin, Havva, Havin, Hiranur, Nisanur, Melek, Medine, Rojda, Rojin, Semanur* ve *Zilan* adlarının ise 2005'ten sonra daha çok tercih edilir olduğu görölmektedir. Bu adlardan “*Asmin, Evin, Havin, Rojda, Rojin, ve Zilan*”ın Farsça; “*Azra, Ecrin, Havva, Hiranur, Nisanur, Melek, Medine, Semanur*” adlarının da Arapça orijinli olduğu görölmektedir.

Tablo 3 ve Tablo 4 karşılaştırıldığında *Berfin* adı Türkiye genelinde sadece 2008 yılında en çok konan ilk 20 ad sıralamasında yer alırken, Ağrı ilinde son 10 yılın en çok konan adı olmuştur. *Dilek* adı Türkiye genelinde sadece 1980-1989 yılları arasında en çok konan ilk 20 ad sıralamasında yer alırken, Ağrı ilinde 1980-2005 yılları arasında en çok konan ad olmuştur. *Emine* adı Ağrı ilinde Türkiye geneline kıyasla daha az tercih edilmektedir. *Hiranur, Hülya, Leyla, Melek, Pınar, Sibel* ve *Songül* adları ise Türkiye geneline kıyasla Ağrı ilinde daha fazla tercih edilmektedir. *Ecrin* adı Türkiye genelinde 2008, 2009 ve 2010 yıllarında en çok konan adlar arasında yer alırken, Ağrı ilinde 2011 ve 2012 yıllarında sıralamaya girmiştir.

Betül, Beyza, Ceren, Dilara, Ela, Eylül, Hacer, Hanife, Hilal, İlayda, İrem, Kübra, Melike, Melisa, Seda, Selma, Sıla, Sude, Sudenaz, Sultan, şevval, Tuana, Tuğba, Yağmur, Yaren

ve *Yasemin* adları ise Türkiye genelinde muhtelif yıllarda ilk 20 ad sıralamasında yer alırken, Ağrı ilinde en çok kullanılan ilk 20 ad sıralamasına girmemiştir. Arzu, Asmin, Ayfer, Berivan, Dilan, Esmâ, Esmanur, Evin, Gülten, Halime, Hanım, Havin, Havva, Havvanur, Helin, Kader, Rojda, Rojin ve Zilan adları Ağrı ilinde muhtelif yıllarda ilk 20 ad sıralamasında yer alırken, Türkiye genelinde ilk 20 sıralamasında bulunmamaktadır.

Bu örneklerden hareketle adların, özellikle kişi adlarının sözlük anlamının ötesinde derin ve zengin çağrışımlara sahip anlamlar taşıdığına şüphe yoktur. Kullanılan adlar bir toplumun duygu ve düşünce yapısının göstergesidir. Adlar dinî, ahlaki, sosyoekonomik, sosyokültürel yapılar yanında eğitim düzeyini de yansıtır. Seçilen adlarda önceki yıllardaki dinî-ahlaki motiflerin ağır basması ve halen varlığını sürdürmesi yanında bölge ağızlarında var olan mahalli adlar da kullanılmaktadır.

Tablo 5: Ağrı İlinde En Çok Kullanılan Erkek Adlarının Dilbilimsel Kaynağı, Yapısı ve Anlamı

S. Nu	Adlar	Adların Kaynağı	Adların Yapısı	Adların Anlamları
1	Abdullah	Arapça	Ad grubu	Allah'ın kulu
2	Abdulsamet	Arapça+ Arapça	Ad grubu	Hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah'ın kulu
3	Âdem	Arapça	Basit	İlk yaratılan insan ve ilk peygamber. (TDK KAS)
4	Ahmet	Arapça	Türemiş	Övülmeye değer/ Beğenilmiş / Allaha şükreden SAFF Suresinde geçiyor. (TDK KAS)
5	Ali	Arapça	Basit	Yüce
6	Arda	Türkçe	Basit	Halef, ardından gelen
7	Ayhan	Türkçe	Birleşik	Ay+han
8	Azat	Farsça	Basit	Azad ⇒ Serbest kalan, özgür
9	Baran	Farsça	Basit	Yağmur
10	Barış	Türkçe	Basit	Sulh
11	Bedirhan	Farsça	Birleşik	Bedir (Ay)+han
12	Berat	Arapça	Basit	Arınmış
13	Bünyamin	İbranice Arapça	Basit	Hz. Yakup'un oğlu
14	Caner	Türkçe	Birleşik	Can+er
15	Cengiz	Moğolca	Basit	Sert ve haşin tabiatlı, kolay yumuşamayan
16	Çetin	Türkçe	Basit	Sağlam, Zor(lu)
17	Emir	Arapça	Türemiş	Hükümdar, iş
18	Emirhan	Arapça+Türkçe	Birleşik	Hükümdar+han
19	Emrah	Türkçe	Basit	Saz çalıp oynayan
20	Emre	Türkçe	Basit	Aşık, dost, beylerbeyi, büyük erkek kardeş
21	Enes	Arapça	Basit	Dost, arkadaş
22	Ercan	Türkçe	Birleşik	Er+can ⇒ Er canlı, korkusuz yiğit
23	Erhan	Türkçe	Birleşik	Er + han ⇒ Yiğit hakan
24	Erkan	Türkçe	Birleşik	Er+kan ⇒ Erkek kanlı
25	Eyüp	İbranice Arapça	Basit	Sabrın simgesi olmuş bir peygamber
26	Fatih	Arapça	Türemiş	Açan, fetheden
27	Ferhat	Farsça	Basit	Rahatlık
28	Fırat	Arapça	Basit	Tatlı su - Türkiye'nin en uzun akarsuyu
29	Furkan	Arapça	Türemiş	İyi ile kötüyü birbirinden ayıran kanıt / kuran-ı kerim
30	Gökhan	Türkçe	Birleşik	Gök+han ⇒ Göklerin hakani gök gibi büyük han
31	Hakan	Türkçe	Basit	Hükümdar

32	Hamza	Arapça	Basit	Aslan
33	Harun	İbranice Arapça	Basit	Arun h- protezi ⇒ Huysuz at / postacı / inatçı
34	Hasan	Arapça	Türemiş	Güzellik, iyi davranma, iyilik
35	İbrahim	İbranice Arapça	Basit	İbranicede hakların babası anlamında
36	İhsan	Arapça	Türemiş	Bağışlamak, yardım etmek, iyilik etmek
37	İslam	Arapça	Türemiş	Hz. Muhammed'in kurduğu son din/Barış (dini) teslimiyet
38	İsmail	İbranice Arapça	Basit	İbrahim peygamberin tanrı'ya kurban adadığı oğlunun adı
39	Kemal	Arapça	Türemiş	Bilgi ve erdem bakımından olgunluk
40	Kenan	İbranice Arapça	Basit	Hz. Nuh'un oğlu ya da Nemrut'un babası sanılan kişi
41	Mehmet	Arapça	Türemiş	Aslı Arapçada Muhammed, çok övülmüş anlamında
42	Memet	Arapça	Türemiş	Övülen (Mehmed'in tahrif edilmiş şekli)
43	Mert	Farsça	Basit	Yiğit, özü sözü bir olan
44	Metin	Arapça	Basit	Sağlam, dayanıklı
45	Miraç	Arapça	Türemiş	Merdiven
46	Muhammed	Arapça	Türemiş	Çok övülmüş, hamd edilmiş
47	M. Ali	Arapça+Arapça	Türe Bas	Övülmüş, yüce, M. Ali Kılav (Cassius Marcellus Clay)
48	M. Emin	Arapça	Türe Bas	Muhammed ⇒ Övülmüş / güvenilir
49	M. Emir	Arapça+ Arapça	Türe Bas	Muhammed ⇒ Övülmüş, Hükümdar / iş
50	Muhammet	Arapça	Türemiş	Övülmüş ⇒ Muhammed'in tahrif edilmiş şekli
51	Murad	Arapça	Türemiş	Arzu, istek, dilek
52	Murat	Arapça	Türemiş	Murad ⇒ irade, istek
53	Mustafa	Arapça	Türemiş	Temizlenmiş, saf hale getirilmiş
54	Nihat	Farsça	Basit	Nihad ⇒ Yararlı, Tabiat, huy
55	Orhan	Türkçe	Basit	Kentin hâkimi, yöneticisi
56	Osman	İbranice-Arapça	Basit	Toy denilen, kazdan büyük bir kuşun yavrusu / (odman=od+man) ateş gibi adam (!)
57	Ömer	Arapça	Basit	Dirlik, canlılık yaşam gücü
58	Ramazân	Arapça	Basit	Yanık, Kameri yılın 9. Ayı
59	Rıdvan	Arapça	Türemiş	Allahın hoşnutluğu, rızası; Cennetin kapıcısı olan melek
60	Samet	Arapça	Basit	Samed: Her şeyin kedine muhtaç olduğu, ancak hiç kimseye muhtaç olmayan (Allah)
61	Serhat	Farsça	Birleşik	Sınır ucu, Sınır boyu
62	Serkan	Farsça	Birleşik	Başkan, Serhan/baş han , ser+kan,
63	Sinan	Farsça	Basit	Süngü ve mızrak gibi şeylerin sivri ucu
64	Yakup	Arapça	Basit	Bir peygamber adı
65	Yâsin	Arapça	Birleşik	Yâsîn ⇒ "Ey insan, Ey Seyyid" gibi muhtelif anlamlar yüklenmiştir. Kuran-ı Kerimin 36. Suresinin ismi-Yâsîn
66	Yılmaz	Türkçe	Basit	Korkusuz, yılmayan
67	Yunus	Arapça	Basit	Bir takımyıldızının adı/denizde yaşayan bir memeli türü
68	YunusEmre	Arapça+Türkçe	Bas/Basit	Bir takımyıldızının adı
69	Yusuf	Arapça	Basit	Eklenecek, ilave edilecek
70	Yusuf İslam	Arapça+Arapça	Bas/Basit	Yusuf, Barış (dini)

Tablo 5'te erkek adlarının 33'ü (%47.1) Arapça, 14'ü (%20) Türkçe, 9'u (%12.8) Farsça, 1'i (%1.4) Moğolca, 7'si (%10) İbranice kaynaklı Arapça, 4'ü (%5.7) (Arapça+Arapça) düzeninde çifti kelimededen, 2'si (%2.8) (Arapça+Türkçe) düzeninde çifti kelimededen oluşmaktadır. Morfolojik bakımdan 2'si (%2.8) ad takımı, 35'i (%50)basit, 17'si (%24.2) türemiş, 11'i (%15.7) birleşik, 3'ü (%4.2)(türemiş+basit), ve 2'si (%2.8) (basit+basit) yapıdadır.

Ad, sahibinin tanınmasını sağlayan ve kendisini diğer bireylerden ayıran en belirgin semboldür. Buna bağlı olarak kişinin ömründe en çok duyacağı sözcük kendi adıdır. Bu sebeple herkes kendi adının güzel olmasını ister. İslamiyet'te ad koyarken güzelini seçme titizliğine,

Hız. Peygamber'in bizzat kendisinin fiilî olarak uyması yanında, "Siz kıyamet gününde hem kendi adınızla, hem de babalarınızın adıyla çağırılacaksınız; bu sebeple kendinize güzel adlar koyunuz." şeklindeki sözlü uyarısı da etkili olmuştur. (Ağırman, 1998, s. 123-143). Hadis-i şerif, ad vermenin uhrevî boyutunun bulunduğunu da göstermektedir.

Tablo 6: Ağrı İlinde En Çok Kullanılan Kadın Adlarının Dilbilimsel Kaynağı, Yapısı ve Anlamı

S. Nu	Adlar	Adların Kaynağı	Adların Yapısı	Adların Anlamları
1	Arzu	Farsça	Basit	İstek, özlem eğilim
2	Asmin	Farsça	Basit	Asuman'dan bozulma olmalı. Gök, gökkubbe, sema
3	Ayfer	Türkçe Farsça	Birleşik	Ay+fer ⇒ay ışığı
4	Aynur	Türkçe Farsça	Birleşik	Ay+nur ⇒ay ışığı
5	Aysel	Türkçe	Birleşik	Ay+sel ⇒ay ve su akıntısı, Ay gibi parlak ve güzel
6	Ayşe	Arapça	Basit	Aişe ⇒Yaşam, dirlik,
7	Ayten	Türkçe	Birleşik	Ay+ten ⇒ay tenli, Ay gibi beyaz tenli
8	Azra	Arapça	Basit	Bakir, afife, el değmemiş
9	Berfin	Farsça	Türemiş	Berf+in ⇒Kar toplayan
10	Berivan	Farsça	Türemiş	Süt sağan kadın
11	Büşra	Arapça	Türemiş	Müjde, iyi haber
12	Ceylan	Moğolca	Basit	Geyik cinsinden gözlerinin güzelliğiyle ünlü hayvan
13	Çiğdem	Türkçe	Basit	Zambakgillerden bir tür kır bitkisi
14	Derya	Farsça	Basit	Deniz, çok bol, gönül
15	Dilan	Farsça	Türemiş	Dil+an ⇒gönüller, yiğit
16	Dilek	Türkçe	Türemiş	Dil+e+k ⇒istek
17	Ebru	Farsça	Basit	Ebr+u ⇒ bulut; Kaşe/hare gibi dalgalı kumaş
18	Ecrin	Arapça	Türemiş	ecr+in ⇒(ecir, ücret) tekvinli
19	Edanur	Arapça	Birleşik	edâ+nûr ⇒ tavır, üslub; ışık
20	Elanur	Arapça+ Arapça	Birleşik	Ela+nur ⇒Sarıya çalar kestane rengi + ışık
21	Elif	Arapça	Basit	Arap alfabesinin ilk harfi, bin (sayısı), dost, tamdık / ışık saçan güzel kadın
22	Emine	Arapça	Türemiş	Emin+e⇒emin - müennes) Güvenilir, inanılır kimse
23	Esmâ	Arapça	Türemiş	Adlar, isimler
24	Esmanur	Arapça+ Arapça	Birleşik	Esmâ+nur ⇒isimler+ışık
25	Esra	Arapça	Türemiş	Arapça seri kelimesinden (ardarda sıralanan) esra
26	Evin	Bilinmeyen	Basit	Aşk, sevgi
27	Fatma	Arapça	Basit	Fatıma, Sütten kesme/aslı Fatıma
28	Filiz	Türkçe	Basit	Ağaçtan süren taze dalcıklar
29	Gamze	Arapça	Türemiş	Gamz+e ⇒Çene ya da yanakta görülen çukurluk
30	Gülten	Türkçe	Birleşik	gül+ten ⇒gül ten(li), Gül gibi pembe tenli
31	Halime	Arapça	Türemiş	halim+e ⇒(halime-müennes) Sakin, sessiz, yumuşak,
32	Hanım	Türkçe	Basit	Han, hakan ⇒iyelik hali, bir hitap şekli, Soylu kadın
33	Hatice	Arapça	Basit	Erken doğan kadın çocuğu
34	Havin	Farsça	Basit	Yaz mevsimi
35	Havva	Arapça	Basit	Hız. Adem'in zevcesi, Allah'ın yarattığı ilk kadın (TDK KAS)
36	Havvanur	Arapça	Birleşik	Havva+nur ⇒boşluk/ışık
37	Helin	Yunanca/Rumca	Basit	Yuva
38	Hiranur	Arapça+ Arapça	Birleşik	Hira+nur
39	Hülya	Yunanca/Rumca	Basit	Hayal, kuruntu
40	Kader	Arapça	Türemiş	Alın yazısı
41	Leyla	Arapça	Türemiş	Leyl+a ⇒(gece), Uzun ve karanlık gece
42	Medine	Arapça	Türemiş	Uygur, şehir
43	Melek	Arapça	Basit	Ruhani varlık; Allah ile kulları arasında aracılık yapan manevi

				yaratık
44	Merve	Arapça	Türemiş	Mekke'de bir dağın adı olup hacılar, Merve ile Safa arasında Say' ederler yani 7 defa gidip gelirler. (TDK-KAS)
45	Meryem	Arapça	Basit	Hz. Meryem, Dinine bağlı kadın (TDK-KAS)
46	Nehir	Arapça	Basit	Irmak, büyük akarsu
47	Nisanur	Arapça+ Arapça	Birleşik	nisa+nur ⇒kadın ve ışık
48	Nuran	Arapça	Türemiş	nur+an (nurlar) Işık, parlak aydınlık, Allah'ın gönderdiği
49	Nurcan	Arapça+ Arapça	Birleşik	nur+can ⇒ışık ve dirilik hali, Işık canlı, can ışığı
50	Nurten	Arapça+ Türkçe	Birleşik	nur+ten ⇒nur+ten(li), Teni ışık gibi beyaz olan
51	Özlem	Türkçe	Türemiş	Özle+m ⇒Hasret, birine ya da bir yere duyulan görme arzusu
52	Pınar	Türkçe	Basit	Çeşme, Suyun topraktan kaynayıp geldiği yer
53	Rabia	Arapça	Türemiş	Dördüncü
54	Rojda	Farsça	Basit	Gün vermiş "Gün" anlamındaki "ruz"dan dönüşme
55	Rojin	Farsça	Basit	Güneş, Gün ışığı * "Gün" anlamındaki "ruz"dan dönüşme
56	Semanur	Arapça	Birleşik	sema+nur ⇒gök ve ışık
57	Semra	Arapça	Türemiş	Esmir
58	Sevda	Arapça	Türemiş	Siyah, tutku, Aşk, sevgi, tutku tutkunluk
59	Sevim	Türkçe	Türemiş	Sev+im ⇒Sevimli, hoş, Birine yakınlık duymak, sempati
60	Sibel	Fransızca	Basit	Bulutla yer arasında yere düşmeyen yağmur damlası / buğday başağı
61	Songül	Türkçe	Birleşik	son+gül ⇒ Songül, Son açan gül
62	Sümeyye	Arapça	Basit	
63	Türkan	Arapça-Farsça	Türemiş	Türk+an (Türkler) ⇒Hakana saltanatta ortaklık eden eşi
64	Yağmur	Türkçe	Türemiş	yağ+mur ⇒Yeryüzüne düşen yağışın sıvı halinde olanı
65	Yıldız	Türkçe	Basit	ıldız ⇒ yıldız y- türemesi Güneş ve ay dışında gökyüzündeki ışıklı cisimlerden her biri
66	Zehra	Arapça	Basit	Beyaz ve parlak yüzlü olan
67	Zeynep	Arapça	Basit	Değerli taşlar, mücevherler
68	Zilan	Farsça	Türemiş	zil+an ⇒koyu siyahlık

Tablo 6'daki kadın adlarının 31'i (%45.5) Arapça, 13'ü (%19.1) Türkçe, 10'u (%14.6) Farsça, 1'i (%1.4) (Kökü bilinmeyen), 2'si (%2.9) Yunanca/Rumca, 1'i (%1.4) Fransızca, 1'i (%1.4) Moğolca, 2'si (%2.9) (Türkçe Farsça), 5'i (%7.3)(Arapça+Arapça) 1'i (%1.4) (Arapça+Farsça), 1'i (%1.4) (Arapça+Türkçe) oluşmaktadır. Morfolojik bakımdan kadın adlarının 29'u (%42.6) basit, 24'ü (%35.2) türemiş, 15'ü (%22) birleşik yapıdadır. Göka'ya göre "Helin, Hülya" adları Rumca-Yunanca, "Sibel" adı Fransızca'dır (<http://www.hurriyet.com.tr/strateji/7241132.asp.01.11.2012>).

"Evin" adının kökeni belirlenememiştir. Bu kelimenin Türkçe "sevin" kelimesinin "s" sesinin düşmesi sonucu (haploloji ve/ya asimilasyon: benzeşme) türemiş olabilir. Semantik olarak sözlüklerde "evin" kelimesine yüklenen "aşk, sevgi" anlamıyla "sevin, sevinç" kelimeleri arasında fonetik bakımdan olduğu kadar semantik bakımdan da bir ilişki kurulabilir. Ayrıca arkaik ve/veya ölü dillerden birinin kalıntısı da olabilir. Biz "evin" kelimesini kökeni bilinmeyen bir kelime olarak sınıflandırdık.

* <http://www.gazete32.com.tr/faydali/rojin-isminin-anlami-nedir-h48271.html>

Erkek adlarının 33'ü Arapça, 14'ü Türkçe, 9'u Farsça; kadın adlarının 31'i Arapça, 13'ü Türkçe, 9'u Farsçadır. Gerek erkek gerekse kadın adları, menşe' bakımından büyük ölçüde yabancı kökenli sözcüklerden oluşmaktadır. Bu sözcükler yüzyıllardır ilişkide bulunan çeşitli kültürlerden alınmıştır. Bu sonuç Türklerin yaşadığı coğrafyanın Arap ve Fars toplumlarının yaşadığı coğrafyaya yakınlığı ile açıklanabilir. Ayrıca bu topluluklarla paylaştığı ortak dinin de payı bulunmaktadır. Bu durum, toplumların dil kullanım tercihlerinde "dinî, manevî" motiflerin etkisinde kaldıklarının bir işareti sayılabilir. Nitekim Hıristiyan toplulukların *Abraham (İbrahim), Joseph (Yusuf), John (Yahya) Jonah, (Yunus) Elias (İlyas); Yahudilerin David (Davud), Yakup (Yakub), Izaq (İsak), Mose (Musa), Uzair (Üzeyir)* gibi dinî kaynaklı olduğu bilinmektedir.

2. Ağrı İlinde Ad Vermede Öne Çıkan Motiflere İlişkin Bulgular

Kişi adları, toplumların kültürel tapuları içerisinde yer alan belirleyici unsurlardan birisidir. "Türklerin İslâmiyet öncesi ve sonrası devirlerde, uzun tarihi süreç içerisinde, kişi adlarını koymada izledikleri yöntemde belirli dönemlerde yabancı din ve kültürlerinin etkisi altında kalmasına rağmen, ad koymadaki milli geleneğin Türkler tarafından sürekli devam ettirildiği görülmektedir" (Çakan, 2004, s. 124-133). "Adlar, insanın kültürel ve bireysel kimliğini yansıttığının yanında, insanoğlunu belirli kılarak kargaşayı, karışıklığı, yanılma ve yanlışlığı önler, ilişkiyi düzenler" (Örnek, 2000).

Her toplumda yer alan küçük gruplarda kişi adlarının veriliş şeklinin belirli değişkenleri bulunmaktadır. Bu değişkenlerin başında sosyal statü, ailenin yakın dönemde karşılaştığı sarsıntılar (aileden bir kişinin ölümü, ailenin mevcut durumunu etkileyen kişiler vb.), yaşanan döneme etki eden toplumsal olaylar, geleceğe yönelik beklentiler, ad veren kişinin sahip olduğu mental miras, aile büyüklerine verilen sözler, dinî kimliğe sahip kişilere adanan adaklar gelmektedir (Uysalı, 2012, s. 237-249).

Bu çalışma kapsamında Ağrı ilinde en çok kullanılan adlar "geleneksel-dini-ilmî motif, milli-hamasi-tarihi motif, siyasî-fikrî motif, coğrafi-tabiî motif ve moda, mahalli, etnik motif" olmak üzere 7 ana tema altında tasnif edilmiştir. Bazı adların hangi niyetle konduğunu belirlemek zordur; öte yandan bu ayrı bir çalışma konusudur. Bu bakımdan kimi adlar birden çok kategori içerisinde gösterilmiştir.

1. *Geleneksel-Dinî-İlmî Motifler (Özellikle Kur'an kaynaklı):* Aydınların bir kesimi ile halkın önemli bir kısmı kadın ve erkek çocuklarına Esmâ-ı Hüsnadan (Allah'ın güzel adları), peygamber isimlerinden adlar koyarlar. *Abdullah, Abdulsamet; Âdem, Ahmet, Ali, Enes, Eyyüp (Eyyüp), Furkan, Hamza, Harun, Hasan, İbrahim, İhsan, İslam, İsmail, Kenan(Ken'an), Mehmet, Memet, Miraç, Muhammed, M. Ali, M. Emin, M. Emir, Muhammet, Mustafa; Osman, Ömer, Ramazan, Rıdvan, Samet, Yakup, Yasin, Yusuf, Yusuf İslam; Ayşe(Aişe), Azra, Ecrin, Emine, Fatma, Halime, Hatice, Havva, Hıranur, Medine, Merve, Meryem, Rabia, Sümeyye, Zeynep...*

2. *Millî-Hamasi-Tarihî Motifler:* Kimileri milli ve hamasi duyguların etkisiyle millî motiflerin, tarihi şahsiyetlerin ve ordu komutanlarının adlarını tercih ederler. *Ayhan, Cengiz, Emirhan, Fatih, Gökhan, Hakan, Murad, Murat, Oğuzhan, Orhan, Yunus, Yunus Emre; Elif, Yıldız...*

3. *Siyasî-Fikrî Motifler:* Adlar, dönem dönem siyasi akımların etkisinde kalabilir. Fikrî ve siyasî oluşumlar böyle adların kullanımını artırabilir. En çok kullanılan ilk sıradaki adlarda yeteri kadar örnek bulunmamaktadır. *Barış, Kemal (Mustafa), Mustafa (Kemal) Mehmet (Akif Ersoy); Arzu...*

4. *Coğrafi-Tabiî Motifler:* Doğa, bitkiler; iklim ve coğrafi konumla ilgili adlar bu gruba girer: *Baran, Fırat, Kenan(eli); Çiğdem, Derya, Kuzey, Nehir, Pınar, Songül, Yağmur Yıldız...*

5. *Moda Motifler, Dizilerdeki Kahramanlar:* Bazı kesimler, anlamından ziyade kulağa hoş gelen armonik adları, sanatçı adlarını tercih ederler. *Arda, Caner, Mert; Asmin, Sibel...*

6. *Mahallî Motifler:* *Baran, Fırat; Berfin, Berivan, Dilan, Azat; Havin, Helin, Rojda, Rojin, Zilan...*

SONUÇ

Kullanılan adlar bir toplumun duygu ve düşünce sisteminin göstergesidir. Adlar dinî, ahlaki, etnik ve sosyoekonomik ve sosyokültürel, yapıyı yansıtır. Bugün, kullananlarımızın bile anlamlarını unuttuğu, bilmediği, ancak kimliklerimizi, benliklerimizi tanımlayan, bütünleyen adlar kültür, tarih, toplum hafızası ve dilbilim açısından önemli bir yere sahiptir. Söz varlığını etkileyen kültürel unsurlar; yaşayış biçimi, komşu milletlerle ilişkiler ve dindir. Din değişimi beraberinde yeni ödünç sözcükleri bazen de alfabe değişimini getirir.

Adlar sözlük anlamları yanında içinde buldukları kültürün bu adlara yüklediği zengin çağrışımları beraberinde taşımaktadırlar. Türk toplumunda doğan çocuğuna *Hakan, Hanım, Hasan, Hatice, Kürşat, Meryem, Serkan, Yağmur* gibi adlar koyan ailelerin bu yönelimleri belirli bir bilincin göstergesi sayılabilir. Böyle hareket eden aileler, zamanın bu adlara yüklediği manevi, mistik, efsanevî ve hamasî ruhun çocuğunda da var olmasını arzu etmektedir.

Yabancı dillerden alıntı sözcükler; kültür ve dil etkileşiminin sonucudur. Adlar da dilimizin hangi kültürden etkilendiğinin göstergeleridir. Türkçede kullanılan ad sözcüklerine bakıldığında Türk kültürünün hangi kültürden ne kadar etkilendiği görülebilir. Ad kullanımına sözcük kökeni açısından bakıldığında, Türkçedeki yabancı kökenli ad sayısı azımsanamayacak ölçüdedir. Adların büyük çoğunluğu dilimize Arapça ve Farsçadan geçmiştir.

Tanzimat'a gelinceye kadar asla konuşulmayan, Latince, İbranice gibi yalnız kendisiyle meşgul olanların zevkine hitap eden ağdalı dilden Ömer Seyfettin Yeni Lisan başlıklı makalesinde yakınır: Biz Asya'dan garba, Anadolu'ya hicret etmişiz. Din ve edebiyat bize Arabî, Farisî öğretmiş. Hatta bir zamanlar resmi lisanımız Farisî olduğu gibi, bir padişah da Arapçayı bize umumi millî bir lisan olmak üzere kabul ettirmeye kalkmış. Hicretimizin ilk asırlarında Arabî ve Farisî'den birçok kelimeler lisanımıza girmiş. Edebiyat, sanat ve dolayısıyla tezeyyün fikri Arabî ve Farisî kaideler de getirmiş. Türkçe muvazenesini kaybetmiş. Tabiata muhalif, son derece sun'î bir hal kesp etmiş; fakat nasılsa, yine aslını, esası olan fiiller ve sıgaların istiklalini muhafaza etmiştir. İşte bu istiklaldir ki, bugün bize Türkçeyi tekrar eski safiyet ve tabiiliğine icra etmek ümitlerini veriyor (Seyfettin, 1911).

Gerek ülke çapında gerekse Ağrı ilinde kullanılan adların çoğu Arapça ya da Farsça'dır. Bu oluşumda medeniyet değişiminin etkisi olduğu söylenebilir. Türkler Müslüman olduklarında eski dinin bazı inançlarıyla beraber bazı adları terk edip yeni din ile beraber yeni gelenekleri, yeni hayat tarzını benimseyerek yeni adlar edindiler. Bu, kültürel değişime uğrayan toplumlarda doğal olarak görülen bir durumdur.

Türklerin İslamiyeti kabulüyle beraber verilen kişi adlarının çoğu Arapça ve Farsça kökenlidir. Bu durum sadece Ağrı ilinde değil tüm Türkiye'de böyledir. Türklerin İslam dinine onunla şekillenen kültürün etkisi büyüktür. Yıllarca; "Kim ki bilmez Farsi, gider dinin yarısı" gibi tekerlemeler veya İslam dininin kaynaklarında olmadığı, olmasının da düşünülmemeyeceği "Cennete gitmek için Arapça konuşun, çocuklarınıza Arapça adlar verin." tarzındaki telkinler Türkçe adların konulmasının önünü kesmiştir. Hâlbuki Peygamber (SAV) Efendimizin ad

koyma ile ilgili tavsiyeleri genel olarak şu hadisi kapsamındadır. “Sizler kıyamet günü isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağırılacaksınız öyleyse isimlerinizi güzel yapın” Ebu Dâvud, Edeb 69, (4948). <http://www.dindersi.biz/2010/01/isim-koyma-hakkında-hadisler.html> Bu ve benzeri yanlış anlaşılmalara ve Türkçeye sahip çıkılmaması gibi etkenler mevcut durumu oluşturmuştur.

Rasonyi'ye göre Hristiyanlığı kabul eden Macarlarda olduğu gibi İslamiyeti kabul eden Türklerde de saha itibarıyla kuzeyden güneye inildikçe ve zaman bakımından Yeni Çağ'a yaklaştıkça İslam dininin tesiri altında birinci derecede Arap, ikinci derecede Acem adları yerleşmiştir (Uysalı içinde, 2012; Rasonyi, 1971, s. 26). Bu etkiyi doğrulayan bir diğer kaynak Divanü Lugat-it Türk'tür. Divan'da yer alan 110 civarındaki kişi adının %20'si Arap kökenli olup ad sistemine uygun bir yapının izlendiği görülmektedir (Amanoğlu, 2000, s. 5-14).

Bayraktar (2006, s. 6)'a göre Türkçenin yabancı sözcüklerin istilası altında olduğuna yönelik kaygılar sıklıkla dile getirilmektedir. Bu soruna sözcük kökeni açısından bakıldığında; Türkçedeki yabancı sözcük sayısı azımsanamayacak ölçüdedir. Ancak bu sözcükler yüzyıllardır ilişkide bulunan çeşitli kültürlerden alınmıştır ve her yeni kavram için yeni bir sözcük türetmek diller için her zaman mümkün olmamaktadır. Yabancı dillerden alıntı sözcükler; kültür ve dil etkileşiminin sonucudur.

Sonuç olarak tarih boyunca Türk toplumlarında örneklerini gördüğümüz ad verme âdetlerinin, günümüzde de fazla değişikliğe uğramadan Ağrı'da devam ettiği söylenebilir. Ağrı'da yaşayan ana babaların İslâm dininin ve Arap-Fars kültürünün etkisiyle çocuklarına köken olarak büyük ölçüde Türkçe dışında adlar verdikleri görülmektedir.

Kullanılan Türkçe adların sayısında azalma görülmektedir. Bunun sonucu olarak tarih, dil ve folklor bakımından zengin bir malzeme yok olmaktadır. Çocuklarımıza ad koyma hususunda bilinçsiz ana babalar Türkçe adları bırakarak *Helin, Sibel gibi Rumca-Yunanca-Fransızca* adlara rağbet etmektedirler. Bunun sonucu Türkçe kökenli adlar da kaybolmakta, isimlerde çeşitlilik de azalmaktadır. Yapılacak mahalli çalışmalarla kişi adlarının tespiti sonucunda Türk Dil Kurumunca hazırlanan Kişi Adları Sözlüğüne katkıda bulunacak böylece önemli kültür değerlerimiz kurtarılabilir. Ayrıca bir başka araştırmayla kişi adlarının kökeninin araştırılması, Türk dilinin ve kültürünün kaynak ve derinliğini ortaya çıkarması bakımından önemlidir.

Kaynaklar

- Acıpayamlı, Orhan. (1992). Türk kültüründe “ad koyma folkloru”nun morfolojik ve fonksiyonel yönlerden incelenmesi. *IV. Milletler Arası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı*, s. 1-15, Ofset Repromat Matbaası, Ankara.
- Ağırman, C. (1998). Ad koyma ve Hz. Peygamber’in isimlere karşı tutumu. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 123-14.
- Aksan, D. (1987). *Her yönüyle dil*. Cilt I. Ankara: Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara.
- Amanoğlu, E. K. (2000). Divanü Lugatit-Türk’deki kişi adları üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15, 5-14.
- Anderson, J. M. (1997). On the grammar of names. <http://www.fb10.uni-bremen.de/linguistik/dpng/pdf/Anderson2002OnTheGrammarOfNames.pdf> s. 2; 11.04.2013.
- Bayraktar, N. (2006). *Dil bilimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Culler, J. (2000). *Literary theory: a very short introduction*. Oxford University Press.
- Çağmar, M. E. (2003). Araplarda ad koyma. *Nüsha*, 8, 94-105.
- Çakan, A. V. (2004). Türklerin ad koyma gelenekleri üzerine bir inceleme. *Millî Folklor*, 61, 124-133.
- Çelik, C. (2005). *İsim kültürü ve din*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Ebu Dâvud, Edeb 69, (4948). <http://www.dindersi.biz/2010/01/isim-koyma-hakkında-hadisler.html>
- Gökay, O. Ş. (2007). *Dedem Korkudun kitabı*. Birinci Basım. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- İnan, A. (1972). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: TDK Yayınları.
- Kurt, Y. (1992). Adana sancağı kişi adları. *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XV/26, 169-252.
- Kurul (1998). Ad koyma. *İslam Ansiklopedisi İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*. C. 1.
- Matushansky, O. (2008). On the linguistic complexity of proper names. *Linguistics And Philos* 21, 573-627.

- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk ad bilimi I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sarıtaş, S. (2009). Balıkesir üniversitesi öğrencilerinin günümüzdeki adlar ve ad verme hakkındaki görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 422-433.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilimin dersleri*. (çev. Berke Vardar). İstanbul: Matbaa 70.
- Seyfettin, Ö. (1911). *Genç Kalemler*, 2(1).
- Kişi Adları Sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları
- Uysal, B. (2012). Alevi inanç sisteminde adlar ve dil-kimlik ilişkisi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 62, 237-249.
- Vardar, B. (1982). *Dilbilimin temel kuram ve ilkeleri*. Ankara. TDK Yayınları.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_kisiadlari&view=kisiadlari
- http://tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1331
- <http://www.gazete32.com.tr/faydali/rojin-isminin-anlami-nedir-h48271.html>
- <http://www.hurriyet.com.tr/strateji/7241132.asp> (01.11.2012)
- <http://www.turkcebilgi.com/ansiklopedi/onomastik>
- <https://eksisozluk.com/kisi-adlari-sozlugu--848913>